

*Dr Tatjana Lukić docent  
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

## ODUZIMANJE IMOVINE STEČENE KRIVIČNIM DELIMA – ZNAČAJ FINANSIJSKE ISTRAGE

**Sažetak:** *Oduzimanje imovine stečene krivičnim delom je specifična krivičnopravna mera čiji cilj je da se ni u kom slučaju ne dozvoli da se izvršilac krivičnog dela obogati izvršenjem tog dela. Zbog toga se ova mera izriče po službenoj dužnosti, obavezno, i u korist društvene zajednice. Do donošenja **Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela** u našem zakonodavstvu oduzimanje imovinske koristi moglo se izvršiti samo u sudskom postupku i samo sudskom odlukom kojom je okrivljeni oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela. Prema novom zakonu omogućeno je i oduzimanje ne samo imovinske koristi iz krivičnog dela za koje je određeno lice pravnosnažno osuđeno, već i imovine proistekle iz krivičnog dela što je širi pojam. Da bi se oduzela imovinska korist stečena krivičnim delom prvo joj se mora ući u trag, a to se postiže finansijskom istragom koja ide paralelno sa krivičnom istragom i njen cilj je da otkrije i identifikuje takvu imovinu, što se postiže posebnim metodama i knjigovodstvenim tehnikama kojima je u ovom radu posvećena posebna pažnja.*

**Ključne reči:** *oduzimanje imovine, kriminalitet, finansijska istraga, pranje novca, metod čiste vrednosti, metod rashoda, knjigovodstvene tehnike*

### Uvodna razmatranja

Najznačajniji pomak u strategiji kontrole kriminaliteta poslednjih decenija je ulaženje u trag i oduzimanje (konfiskacija) prihoda stečenih kriminalnim aktivnostima. Ovaj koncept potiče iz priznavanja činjenice

da tradicionalne metode sprovođenja zakona kroz gonjenje, proglašavanje krivim i donošenje presude ne obeshrabruju učinioce onih oblika kriminaliteta koji dovode do ekonomske dobiti, ukoliko tu dobit može da zadrži kriminalac ili njegovi saradnici, uprkos naporima učinjenim u pravosudnom sistemu.

**Oduzimanje imovinske koristi**<sup>1</sup> je specifična krivičnopravna mera. Ona je specifična jer ne ulazi u sistem krivičnih sankcija, ona je krivičnopravna jer je vezana za izvršenje krivičnog dela i izriče se u krivičnom postupku.<sup>2</sup> Kriminalnopolitički značaj ove mere je nesumnjiv. Cilj ove mere je da se ni u kom slučaju ne dozvoli da se učinilac krivičnog dela obogati izvršenjem tog dela. Zbog svog cilja, mera se izriče po službenoj dužnosti, obavezno, i u korist društvene zajednice. Ali, oduzimanje imovinske koristi ne ide ispred imovinskopravnog zahteva oštećenog, ako je zahtev postavljen, odnosno ako bude postavljen. Ova mera deluje u pravcu generalne, ali, istovremeno i u pravcu specijalne prevencije. Iako oduzimanje koristi nije krivična sankcija, ovom merom se na specifičan način doprinosi ostvarenju iste svrhe koju imaju i krivične sankcije. Mera oduzimanja imovinske koristi je van sistema krivičnih sankcija, i dok se svaka krivična sankcija i mera bezbednosti izriče samo učiniocu krivičnog dela, oduzimanje imovinske koristi se može primeniti i prema trećim licima na koje je preneti imovinska korist. Prema članu 91. stavu 2. Krivičnog zakonika<sup>3</sup> Srbije propisano je da će imovinska korist pribavljena krivičnim delom biti oduzeta i od lica na koja je preneti bez naknade ili uz naknadu koja očigledno ne odgovara stvarnoj vrednosti.

U imovinsku korist se ubrajaju novac, predmeti od vrednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim delom, a ako oduzimanje nije moguće, učinilac će se obavezati da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Takva je protivvrednost, ustvari, slobodnom sudskom ocenom utvrđena visina protivpravne imovinske

---

<sup>1</sup> Mera oduzimanja imovinske koristi kao samostalan institut krivičnog prava prvi put se javlja u Opštem krivičnom zakoniku Norveške od 22. maja 1902. godine. U naše krivično zakonodavstvo mera oduzimanja imovinske koristi, kao samostalan institut krivičnog prava je uvedena 2. jula 1959. godine.

<sup>2</sup> D.Krapac smatra da oduzimanje imovinske koristi predstavlja jednu od glavnih mera kod krivičnih dela organizovanog kriminala, čime ona gubi svoj primarni cilj uspostavljanja moralnog poretka narušenog izvršenjem krivičnog dela i ponovo, kroz ideju o prevenciji kroz represiju, dobija smisao mere bezbednosti. O ovome više videti: D.Krapac, *Pogled na neke važnije odredbe novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva o organiziranom kriminalitetu i pitanja njihove praktične primjene*, HLJKPP 2/1998, 520.

<sup>3</sup> Krivični zakonik RS, Službeni glasnik RS br.85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr. i 72/2009.

koristi, pa se u tom slučaju nikako ne sme dozvoliti da se na ovakav način oduzeta imovinska korist pretvori u imovinsku kaznu.

Imovinsku korist čini prometna vrednost prisvojenog predmeta u vreme prisvajanja, nezavisno od toga kakvu je korist okrivljeni postigao kasnijim disponiranjem prisvojenih predmeta<sup>4</sup>. U slučaju kada se radi o krivičnim delima organizovanog kriminala u imovinsku korist spada i plata (dohodak) koju je okrivljeni primao na osnovu članstva u kriminalnoj organizaciji. Okrivljeni može da uništi ili da pokloni predmet, ali, ako je okrivljeni daljim raspolaganjem stekao korist veću od one koja je postojala u momentu prisvajanja, oduzeće mu se taj iznos. Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom<sup>5</sup> određuje pojam nezakonitog prihoda kao svaku ekonomsku korist od krivičnih dela koja može da se sastoji od bilo koje imovine, a pod imovinom se podrazumeva imovina bilo kakvog opisa, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, kao i pravni dokumenti ili instrumenti kojima se dokazuje vlasništvo ili interes u odnosu na takvu imovinu (član 1.).

**Osnov oduzimanja imovinske koristi** je svaka sudska odluka kojom je utvrđeno da je izvršeno krivično delo i da oštećenom nije u krivičnom postupku dosuđen imovinskopravni zahtev koji u celini pokriva visinu imovinske koristi. Kada su ova dva uslova ispunjena sud je obavezan da odlukom kojom je utvrdio izvršenje krivičnog dela izrekne i oduzimanje imovinske koristi koja je tim krivičnim delom pribavljena. Pribavljena imovinska korist mora biti protivpravna, a nije dovoljno da je samo način pribavljanja protivpravan. Oduzimanje imovinske koristi sud može izreći u presudi kojom se okrivljeni oglašava krivim, u rešenju o sudskoj opomeni, u rešenju o primeni neke od vaspitnih mera, a takođe i kada je licu koje je učinilo krivično delo u stanju neuračljivosti izrečena mera bezbednosti. Postupak za oduzimanje imovinske koristi je propisan u Zakoniku o krivičnom postupku<sup>6</sup> (član 513.-520.). U opštem krivičnom postupku, imovinska korist se ne može oduzeti privremeno i unapred, već samo kao mera bezbednosti sudskom presudom na kraju postupka, ali su zato moguće privremene mere obezbeđenja (član 516. ZKP-a).

---

<sup>4</sup> T. Vasiljević – M. Grubač, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku – deveto izdanje*, Službeni glasnik, Beograd 2003, 927.

<sup>5</sup> Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom sačinjena u Strazburu 8. novembra 1990. godine, Službeni list SRJ br. 7 od 3.07.2002.

<sup>6</sup> Zakonik o krivičnom postupku RS, Službeni list SRJ 70/2001, 68/2002. i Službeni glasnik RS 58/2004, 85/2005, 115/2005, 46/2006, 49/2007, 122/2007, 20/2009 i 72/2009.

Zbog „moćne“ karakteristike organizovanog kriminala da brzo transferuje dobit ostvarenu kriminalnim aktivnostima, postoji stalna opasnost da će učinilac ili organizacija prenosom imovine kasnije onemogućiti oduzimanje nezakonito ostavarene dobiti. Zbog toga je u određenim krivičnopravnim sistemima, u cilju sprečavanja ostvarenja dobiti, moguće i privremeno oduzimanje imovine ili predmeta tokom krivičnog postupka<sup>7</sup>. Iako se cilj mere privremenog oduzimanja imovine u našem zakonodavstvu sastoji u obezbeđenju istoimene mere bezbednosti ako bude izrečena, ona svakako služi i kao mera za sprečavanje daljeg ulaganja ovako ostvarene imovinske koristi u legalne tokove i samim tim onemogućavanja oduzimanja iste tokom krivičnog postupka.

Do donošenja **Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela**<sup>8</sup> u našem zakonodavstvu, oduzimanje imovinske koristi moglo se izvršiti samo u sudskom postupku i samo sudskom odlukom kojom je okrivljeni oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela. Međutim, novine u primeni ove mere su već nastupile umetanjem sive „i“ u član 91. stav 2. Krivičnog zakonika koji predviđa da se imovinska korist ima oduzeti pod uslovima predviđenim zakonom i sudskom odlukom kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog dela. *Ratio legis* takvog zakonskog rešenja je primena mere oduzimanja imovinske koristi i u slučajevima kada ne bude doneta sudska odluka kojom se učinilac oglašava krivim (npr. umre ili trajno duševno oboli u toku krivičnog postupka), jer i tada neko stiže imovinsku korist učinjenim krivičnim delom.<sup>9</sup> Problem se u osnovi svodi na to kako predvideti mogućnosti samostalne primene ove mere, pri čemu bi osnov za njenu primenu bila činjenica da je neko stekao imovinsku korist izvršenjem protivpravnog dela u zakonu predviđenog kao krivičnog dela, koje ne mora nužno biti i krivično delo.<sup>10</sup>

Prema **Zakonu o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela** omogućeno je i oduzimanje ne samo imovinske koristi iz krivičnog dela za koje je određeno lice pravnosnažno osuđeno, već i imovine proistekle iz krivičnog dela što je širi pojam. Pod imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra se imovina okrivljenog, svedoka saradnika ili ostavioca koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim приходima. Oduzimanje imovine se vrši od vlasnika imovine proistekle iz krivičnog dela. Oduzimanje može biti *privremeno* (član 21. – 27.) ili *trajno* (član 28. –

---

<sup>7</sup> Mera *privremenog „zamrzavanja“ imovine* učinioca krivičnog dela je predviđena u Austriji, Nemačkoj i SAD-u.

<sup>8</sup> Službeni glasnik RS br.97/2008.

<sup>9</sup> Stojanović Z., *Komentar Krivičnog zakonika RS*, Beograd 2006., str. 281.

<sup>10</sup> *Op.cit.*, str.281. i 282.

36.). Oduzimanje imovine se može primeniti samo u slučaju krivičnih dela određenih Zakonom o oduzimanju imovine priistekle iz krivičnog dela (član 2.).

Radi ostvarenja navedenog cilja, pravosudnim i policijskim organima su data posebna ovlašćenja i tehnike radi realizacije potrebnih mera. Tako javni tužilac može narediti bankarskoj ili drugoj finansijskoj organizaciji da Jedinici za finansijske istrage dostavi podatke o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika. Takođe, naredbom javni tužilac može odobriti Jedinici za finansijske istrage da vrši automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika (član 20. Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela).

Naše krivičnoprocesno zakonodavstvo predviđa mogućnost kontrole poslovanja lica za koje postoje osnovi sumnje da je učinilo krivično delo za koje je zakonom propisana kazna zatvora od najmanje četiri godine. Ovu kontrolu može zahtevati javni tužilac od nadležnih državnih organa, bankarskih ili drugih finansijskih organizacija. Ova dokumentacija i podaci mogu da mu posluže kao dokaz o krivičnom delu ili imovini pribavljenoj krivičnim delom (član 234. ZKP-a). Ova naredba predstavlja u suštini osnov za oslobođenje od dužnosti čuvanja poslovne tajne službenih i odgovornih lica u bankarskim, finansijskim i drugim sličnim organizacijama, na čije su čuvanje inače dužni prema propisima o tim organizacijama. Ukoliko se utvrdi da navedeni podaci nisu potrebni za vođenje postupka, ili ako javni tužilac izjavi da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođenje postupka u roku od šest meseci od dana kada se javni tužilac upoznao sa navedenim podacima primanom mere o kojoj je reč, svi dostavljeni podaci će se uništiti pod nadzorom istražnog sudije, o čemu će istražni sudija sačiniti zapisnik.

Značajan pozitivan pomak ovog zakonskog rešenja, predviđen izmenama i dopunama ZKP-a iz 2009. godine, predstavlja mogućnost privremene obustave određene finansijske transakcije, isplate, odnosno izdavanja sumnjivog novca, vrednosnih papira ili predmeta za koje postoje osnovi sumnje da potiču od krivičnog dela ili dobiti stečene krivičnim delom, ili su namenjeni izvršenju, odnosno prikrivanju krivičnog dela., i sve to na osnovu rešenja istražnog sudije.

Ovakvo rešenje je neophodno dopuniti sa odredbom kojom bi se ova mogućnost kontrole poslovanja dozvolilo i prema drugim licima, a ne samo osumnjičenom, ako postoje osnovi sumnje da se na bankovnim računima nalaze sredstva pribavljena učestvovanjem u krivičnim delima koja su izvršena u okviru grupe ili zločinačke organizacije.

## **1. Oduzimanje prihoda stečenih krivičnim delom i integrisana finansijska istraga**

Finansijske istrage su privredno - kriminalistička ispitivanja, uz uključivanje prethodnih okolnosti i sredine. Ova istraga u osnovi podrazumeva preduzimanje istražnih mera i radnji pronalazjenja i identifikovanja nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca, druge imovine prema kojoj treba preduzeti mere osiguranja sa ciljem oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim delom i naplate protivvrednosti. Finansijske istrage su po prirodi stvari dugotrajni postupci i mogu trajati i po nekoliko godina, pa samim tim iziskuju izrazito velike kadrovske i novčane uloge.

Finansijska istraga je deo koji se vodi istovremeno sa krivičnom istragom i cilj joj je da se otkrije prihod stečen krivičnim delom, utvrdi imovina koja se može oduzeti i privremeno osigura (privremeno oduzme) imovina kako bi se omogućilo kasnije konačno oduzimanje. Dok je cilj krivične istrage da otkrije krivično delo i učinioca i da prikupi dokaze za krivični postupak, cilj paralelne finansijske istrage je da oduzme prihod stečen krivičnim delom. Stoga je važno da finansijska istraga počne u ranoj fazi krivične istrage, jer rezultat obe istrage može biti značajan u ostvarivanju oba cilja. Uspešnim otkrivanjem i privremenim oduzimanjem imovine sprečava se njeno prikrivanje i raspolaganje i omogućava efikasno konačno oduzimanje na kraju krivičnog postupka.

Da bi jedna finansijska istraga bila uspešna, ona kao prvo mora biti standardni postupak koji se primenjuje kad se istražuje krivično delo kojim je ostvaren prihod, posebni organi moraju biti specijalizovani za finansijsku istragu i mora postojati tesna saradnja sa istražnim organima u krivičnom postupku. Privremeno oduzimanje imovine kao hitna istražna mera zahteva tesnu i direktnu saradnju policije, tužilaštva i (istražnog) sudije koji izdaje nalog za privremeno oduzimanje. Specijalizacija krivičnih istražitelja i tužilaca neophodna je za finansijsku istragu.

Organizacioni pristupi mogu biti različiti, od osnivanja specijalizovane jedinice za finansijsku istragu u sastavu policije ili tužilaštva, do uspostavljanja mreže specijalizovanih i osposobljenih istražitelja koji sprovode finansijske istrage u okviru svoje nadležnosti. U svakom slučaju, specijalizovana obuka potrebna je i tužiocima i (istražnim) sudijama.

Zakonom o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom u Srbiji je prvi put uvedena specijalizovana organizaciona jedinica nadležna za fi-

nansijsku istragu u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova (član 6. i 7.), a sam postupak finansijske istrage je regulisan odredbama člana 15. – 20. pomenutog zakona.

Ne ulazeći u analizu pozitivnopravnih rešenja u našem zakonodavstvu, na ovom mestu u radu biće više reči o samoj finansijskoj istrazi uopšte, sa posebnim osvrtom na iskustva zemalja koja se istom bave već više decenija, odnosno njihove dobre prakse.

## **2. Elementi finansijske istrage**

### *2.a. Otkrivanje krivičnog dela i učinioca - krivična istraga*

Prilikom istraživanja krivičnog dela (organizovanog, privrednog ili klasičnog kriminala) i prikupljanja dokaza o elementima krivičnog dela, učiniocu i saučesnicima, neophodno je sprovesti paralelnu finansijsku istragu u slučajevima kada krivično delo ima za posledicu ostvarenu imovinsku korist.

S obzirom da je svrha finansijske istrage omogućavanje oduzimanja prihoda, ista treba da počne dovoljno rano kako bi se sprečilo da učinilac krivičnog dela proda ili drugačije raspoláže imovinom. Pravo vreme bi, dakle, bilo odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a pre sprovođenja mere kojom se učinilac obaveštava da se protiv njega vodi istraga (npr. pretres stana). Finansijskom istragom i analizom transakcija može se proširiti krug osumnjičenih lica, a kod prikupljanja dokaza takođe je potrebno voditi računa o cilju finansijske istrage (npr. prisluškivanje, oduzimanje dokumentacije, itd.).

### *2.b. Utvrđivanje prihoda stečenog krivičnim delom*

Prihod je dokaz da je izvršeno krivično delo. Otkrivanjem prihoda koji je nastao od krivičnog dela (npr. novac kojim je plaćena droga, ukradeno umetničko delo ili korist stečena prevarom) i istragom tog prihoda, mogu se otkriti saučesnici ili čak organizatori krivičnog dela, kao i treća lica od kojih se može oduzeti prihod.

Standardno, prihod koji je stečen određenim krivičnim delom koji je predmet istrage ili za koje je učinilac osuđen predstavlja jedinu imovinu koja se može oduzeti. Veza između konkretnog krivičnog dela i visine (prikriivenog) prihoda je do određene mere oslabljena u slučaju krivičnog dela pranja novca. S druge strane, postoje pravni sistemi u kojima se primenjuje prošireno oduzimanje i prebacivanje tereta dokazivanja porekla imovine. Pored oduzimanja prihoda koji je stečen određenim krivičnim delom, ti sistemi omogućavaju oduzimanje dodatne imovine, za koju se pod određenim uslovima pretpostavlja da potiče od krivičnog dela.

Ako učinilac krivičnog dela izvrši prenos prihoda na drugo lice koje je svesno da je to posledica krivičnog dela, to lice može odgovarati kao prikrivalac, i prihod se oduzima. Osim toga, moguće je oduzeti imovinu i od trećih lica koja su stekla imovinsku korist po netržišnoj ceni i trebala su, ili su mogla znati da bi taj predmet mogao biti nezakonitog porekla, kao i od bliskih srodnika učinioca krivičnog dela. Prihod mora biti predmet oduzimanja čak i u slučaju kada je prenet na pravno lice.

Načini **za** utvrđivanje visine i vrste nezakonitog prihoda su različiti. Ponekad je to jasno iz tužbe oštećene strane (npr. krađa, prevara, razbojništvo). U takvim slučajevima procena štete može biti korisna, ali ne mora biti jednaka visini nezakonitog prihoda. Kod organizovanog kriminala, visina i vrsta prihoda utvrđuje se i pomoću tajnih istražnih radnji, prisluškivanjem, tajnim praćenjem i drugim posebnim merama. Na primer, u prikupljanju dokaza o nezakonitom prometu drogama, utvrđuje se koliko droge je prodato, po kojoj ceni i kome. Na osnovu tih podataka, priprema se procena visine prihoda. U slučaju privrednog kriminala, šteta ili nezakoniti prihod se utvrđuju ispitivanjem poslovne dokumentacije, u saradnji sa poreskim organom.

Prilikom utvrđivanja prihoda, bitni su i podaci o finansijskim transakcijama koje su izvršili osumnjičeni i druga lica. Po pravilu, pristup bankovnim podacima je moguć samo sa sudskim nalogom i za njega moraju postojati određeni standardni dokazi. Analizom uplata i isplata i novčanih naloga utvrđuje se finansijski tok učinioca krivičnog dela i ostalih lica. Prilikom analiziranja finansijskog toka, često je potrebno dobiti podatke iz inostranstva. Kada su za istragu bitni podaci o transakcijama na određenom bankovnom računu, nalog za praćenje je značajna mera kojom se takođe omogućava da se odmah spreči da se izvrši nalog za prenos sredstava na drugi račun, posebno u inostranstvu. U takvim slučajevima od posebnog je značaja imati dobru i brzu saradnju sa sudom koji izdaje te naloge i finansijskom institucijom koja ih sprovodi.

Oduzimaju se i direktni i indirektni prihod stečen krivičnim delom (npr. učinilac je prodao ukradenu sliku i za taj novac kupio vrednosne papire čija vrednost na tržištu deonica poraste).

Po pravilu se računa bruto prihod i ne oduzimaju troškovi koje je učinilac imao da učini krivično delo (npr. prepravka vozila za ilegalni prevoz preko državne granice).

Utvrđivanje prihoda od konkretnog krivičnog dela predstavlja značajnu osnovu i za sprovođenje privremenih mera i za sudski nalog za konačno oduzimanje. U pojedinim zakonodavstvima sud odlučuje o visini



oduzetog prihoda, čak i prema vlastitom nahodjenju kada se taj iznos ne može precizno utvrditi. Međutim, takva odluka mora biti obrazložena, proporcionalna i zasnovana na nalazima i ocenama finansijske istrage.

Kada se direktni prihod ne može oduzeti (npr. ukradeno vozilo), može se oduzeti (zakonita) imovina čija vrednost odgovara visini tog prihoda. U sistemima zasnovanim na tzv. oduzimanju vrednosti (*value based confiscation*), to nije uvek preduslov. Zamrzavanje (privremeno oduzimanje) uvek je moguće na celokupnoj imovini okrivljenog.

## *2.v. Utvrđivanje prihoda koji se može oduzeti*

Učinioci krivičnog dela obično prikrivaju direktni prihod stečen krivičnim delom, jer on predstavlja dokaz. Osim toga, oni skrivaju i svoju imovinu. Naime, kada se direktni prihod od krivičnog dela ne može oduzeti (pronaći), moguće je oduzimanje (zakonite) imovine koja odgovara vrednosti nezakonitog prihoda. Značajni deo finansijske istrage je, dakle, utvrditi imovinu u vlasništvu učinioca ili lica od kojih se može oduzeti imovina.

### *2.v.1. Novac*

Podaci o gotovini mogu se dobiti informativnim razgovorom ili pretresom stana (tajna mesta, sefovi, ključ sefa u banci, itd.). Da bi se dobili podaci o računu u banci, obično je neophodan sudski nalog. Pristup podacima o tome koje bankovne račune ima osumnjičeni takođe je bitan. Podaci o imaocima bankovnih računa mogu se naći u glavnoj evidenciji centralne banke, u suprotnom je potrebno proveriti podatke sa svim bankama i finansijskim institucijama.<sup>11</sup> Podaci se mogu dobiti i iz poreza na prihod ili poreskih prijave, bilansa uspeha, bankovnih kartica ili bankovnih izvoda s računa koji se mogu naći u pretesu stana. Česti nalozi za prenos sredstava sa jednog na drugi račun (u stranoj banci) mogu takođe izazvati sumnju. Prilikom analize bankovnih podataka, potrebno je obratiti pažnju i na različite tehnike pranja novca. Ali, iako je novac vrsta imovine koju je najlakše privremeno osigurati i pohraniti, treba utvrditi i drugu imovinu koju ima osumnjičeni.

---

<sup>11</sup> Uobičajeno je da se učine naponi da se otkriju bankovni računi osumnjičenog tokom istrage. Ukoliko se u tome ne uspe, obaveza dostavljanja informacija o bankarskim računima kriminalca je međunarodni standard (videti čl. 7. i 17. Konvencije iz 2005. i Poglavljja 2.3 i 2.5.1). U nekim državama sudska praksa trenutno ne dopušta takve, cirkularne, zahteve.

### *2.v.2. Vrednosni papiri*

Glavnu evidenciju imalaca vrednosnih papira obično vodi agencija koja se bavi poslovima kliringa i depozita. Uslovi za pristup tim podacima zavise od domaćih propisa. Podaci o vlasništvu nad preduzećima koja nisu nabrojana na berzi, vidljivi su iz registra pravnih lica (u sudu), poreskih prijava ili bilansa uspeha. Vrsta registracije, podaci i evidencije uređeni su propisima o preduzećima i poreskim propisima.

### *2.v.3. Pokretna imovina*

Podaci o vozilima obično su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova. Pažnju treba posvetiti i vozilima koje osumnjičeni koristi iako zvanično nisu njegova imovina. Potrebno je ispitati okolnosti tog korišćenja (lizing, zvanično u vlasništvu prijatelja, partnera itd.). Što se tiče plovila i letelica, obično se vodi centralni registar tih vozila.

Podaci o vlasništvu pokretne imovine veće vrednosti (npr. umetničke slike) mogu se dobiti od osiguravajućih kompanija kod kojih je ta imovina osigurana.

Pored toga, posed i vlasništvo nad pokretnom imovinom mogu se utvrditi u pretresu stana ili kuće.

### *2.v.4. Nekretnine*

Izvor ovih informacija su zemljišne knjige. Ako se zemljišna knjiga ne sastoji od ažurirane centralne kompjuterske baze podataka, pribavljanje podataka može biti teže. Ako zemljišnu knjigu vode lokalni sudovi, podaci se mogu proveriti u njima. Podaci o vlasništvu obično se mogu dobiti i od poreskog organa (porez na promet nekretninama, porez na nekretnine, itd.)

### *2.v.5. Imovina u inostranstvu*

Učinitelj krivičnog dela može sakrivati (imati) imovinu i u inostranstvu. Posebno je u istrazi krivičnih dela koja su učinile međunarodne kriminalne grupe potrebno proveriti da li učinioci imaju imovinu u inostranstvu. U tom slučaju vrlo je značajna međunarodna saradnja policije ili tužilaštva. Lice zaduženo za kontakt u policijskom organu druge države može dati informacije o tome koji se podaci o imovini mogu dobiti iz javnih izvora, putem policijske saradnje ili na osnovu zamolnice. Na osnovu takvih informacija pribavljanje podataka može biti znatno lakše i brže.

Među-agencijska mreža *CARIN*, zajedno sa *EUROPOL*-om kao njegovim sekretarijatom, predstavlja primer takve saradnje.

Podaci o ličnom prihodu i imovini mogu se dobiti iz poreske prijave (za fizička lica) ili poreske prijave ili bilansa uspeha (za preduzeća). Iz tog razloga je važno postojanje dobre saradnje sa poreskim organima (kao i dobra zakonska osnova) kako bi se ostvario pristup evidencijama kojima oni raspoložu.

Finansijskom istragom može se otkriti i nesrazmera između zakonite (prijavljene) imovine osumnjičenog i njegove stvarne imovine. Ovo je značajno u pravnim sistemima u kojima je moguće prošireno oduzimanje i gde učinilac krivičnog dela mora dokazati zakonito poreklo svoje imovine, a u suprotnom mu imovina može biti oduzeta.

Za sprovođenje finansijske istrage potrebno je interdisciplinarno znanje i znanje iz širokog spektra pravnih oblasti (građanskog prava, bankarskih i poreskih propisa, oblasti vrednosnih papira, privrednog i trgovinskog prava). Postojeće evidencije i pristup podacima zavise od domaćeg zakonodavstva svake države, a prethodno nabrojani načini utvrđivanja imovine predstavljaju samo primer. Finansijska istraga je lakša i brža ako postoje neophodne evidencije i registri, ako se redovno ažuriraju i ako je moguć brz pristup podacima, što podrazumeva dobru saradnju sa različitim institucijama.

Poznavanje pravila o pristupu podacima i licima zaduženim za kontakt u odgovarajućim institucijama je, stoga, od velikog značaja za finansijske istražitelje.

### **3. Proces identifikovanja imovine za oduzimanje**

Cilj sprovođenja finansijskih istraga je identifikovanje i pronalaženje svih pojava oblika imovinske koristi stečene krivičnim delima, ili koja vodi poreklo od imovine stečene vršenjem krivičnih dela. U tom pravcu, finansijske istrage se ne sprovode radi utvrđivanja iznosa materijalne koristi iskazane samo kroz novac, već i kroz druge pojavne oblike materijalne koristi koja je kao takva stečena krivičnim delom. Prema tome, pojavni oblici materijalne koristi mogu biti:

- Novac, novčani supstituti (gotovi novac, novac na računu, menice, čekovi...);
- Hartije od vrednosti (akcije, obveznice...);
- Dragocenosti (nakit, predmeti umetničke vrednosti...);
- Pravna lica (preduzeća sa svojim kapitalom);
- Pokretna imovina (vozila, plovila, avioni...);
- Nepokretna imovina (sve vrste nekretnina).

Proces identifikovanja pojavnih oblika imovine vrši se kroz dve faze:

**A Kroz fazu operativnog rada** – U ovoj fazi policija u toku pretkrivičnog postupka vrši identifikaciju imovine stečenih kriminalom, kao i identifikaciju lica imaoca ovih imovinskih oblika. U određenom broju slučajeva, imaoci su ujedno i počinioci krivičnih dela, dok u većem broju slučajeva, imaoci su treća lica (rođaci, prijatelji, poslovni partneri, saizvršioци krivičnih dela, itd). Da bi ova imovina mogla biti predmet oduzimanja, moraju se izvršiti provere i pribaviti dokazi koji će dovesti u direktnu vezu identifikovanu imovinu, i počinioca krivičnog dela iz kojeg je imovina potekla, ili dovesti u vezu treće lica imaoca imovine za koju je utvrđeno da potiče iz kriminala, i lica počinioca krivičnog dela koje mu je tu imovinu prenelo (sa ili bez naknade). U tu svrhu koriste se: *podaci iz policijskih evidencija; podaci iz operativnog rada; podaci iz primena istražnih policijskih mera i radnji; podaci iz primena specijalnih istražnih mera i radnji; podaci dobijeni opretnim putem od drugih državnih institucija; operativni podaci dobijeni od inostranih policijskih službi.*

**B Kroz fazu proveru preko drugih institucija** – U ovoj fazi policija u saradnji sa tužilaštvom i sudom vrši direktne provere imovine u registrima imovine nadležnih državnih organa u zemlji i inostranstvu.

#### 4. Faze u sprovođenju finansijskih istraga

Finansijske istrage sprovode se u više faza:

**I FAZA** – U sklopu kriminalističke istrage, paralelno se sprovode finansijske istrage, a rezultati primenjenih mera i radnji kriminalističke istrage, koriste se radi identifikovanja konkretne imovinske koristi iz konkretnog krivičnog dela.

**II FAZA** – U cilju utvrđivanja da li je lice, koje je predmet finansijskih istraga, ujedno i osnivač i/ili odgovorno lice u nekom preduzeću, vrše se provere preko Privrednog suda.

**III FAZA** – Radi sveobuhvatnog identifikovanja imovine stečene vršenjem krivičnog dela, vrše se dalje provere preko nadležnih državnih organa koji vode evidenciju o vlasništvu nad pojedinim oblicima imovine, i to preko: Uprave za sprečavanje pranja novca; Poreske uprave; Uprave za upravne poslove MUP-a; Uprave carina; sekretarijata.

Bitno je napomenuti da izvršioци krivičnih dela uvek pokušavaju da imovinsku korist stečenu krivičnim delima registruju na treća lica, kako bi izbegli njeno eventualno oduzimanje tokom krivičnog postupka. Iz tog

razloga, u ovoj fazi, vrlo je bitno da policija izvrši provere podataka dobijenih kroz I fazu, a koji mogu upućivati na činjenicu da lica koja su predmet finansijskih istraga, imaju registrovanu imovinu na treća lica. Ostaje da se proveru imovina koju poseduju pravna lica (preduzeća) čiji su vlasnici ili odgovorna lica – lica koja su predmet finansijskih istraga. Ove provere se vrše u sledećoj fazi, na osnovu podataka dobijenih od privrednog suda.

Bitno je napomenuti, da se postupci finansijskih istraga u sve tri navedene faze moraju sprovesti u maksimalnoj konspirativnosti, i po hitnom postupku. Ovo iz razloga da se izbegne mogućnost da lice koje je predmet finansijskih istraga, sazna da je njegova imovina, koja je stečena vršenjem krivičnog dela, identifikovana, kako bi se preduhitri-la mogućnost da tu imovinu alocira, ili joj promeni oblik i vlasnika, a sve u cilju izbegavanja njenog oduzimanja. Zato je sa navedenim institucija, a od kojih se dobijaju podaci o imovini, postignut usmeni sporazum da se po zahtevima policije za proveru imovine, postupa hitno i konspirativno. Iz tog razloga, sva službena policijska akta koja se u ovu svrhu prosleđuju, nose oznaku „Strogo poverljivo“, i „Hitno“. U planu je da se ova saradnja između policije i državnih institucija, po pitanju sprovođenja finansijskih istraga, uredi kroz pisane sporazume o saradnji.

**IV FAZA** – U ovoj fazi vrše se provere imovine koju predmetno preduzeće poseduje. Ove provere vrše se u knjigovodstvu preduzeća. U skopu kontrole knjigovodstva preduzeća, vrši se kontrola bilansa stanja preduzeća, tj. njegove pasive – kapitala, vrednosti i strukture kapitala, kao i datumu i načinu sticanja kapitala. Na ovaj način dolazi se do podataka o vrednosti kapitala, kako je i kada kapital stečen (u cilju provera da li je imovina stečena vršenjem krivičnog dela, uneta u kapital preduzeća). Takođe se vrši provera bilansa uspeha preduzeća, kako bi se utvrdio nivo dobiti iz legalnog poslovanja preduzeća, te način raspodele te dobiti.

Kroz ovu fazu se vrše provere i iznosa ličnih primanja za lica koja su predmet finansijskih istraga. Ovi podaci su bitni u cilju identifikacije svih legalnih prihoda za lica koja su predmet finansijske istrage, i ti podaci se kasnije koriste u fazi analize.

Bitno je napomenuti da se sve prethodno navedene faze sprovode i za tzv. treća lica, ukoliko se tokom kriminalističkih i finansijskih istraga utvrdi da je počinitelj krivičnog dela, imovinsku korist (sa ili bez naknade) preneo na ta lica. Tu se uglavnom radi o članovima porodice, bližim rođacima, prijateljima, ili saizvršiocima u krivičnim delima.

**V FAZA** – Tokom ove faze vrši se analiza svih prikupljenih podataka u prethodnim fazama. Naime, nakon izvršenih provera vezanih za imovinu koju određeno lice poseduje (kao i nakon identifikacije i provera trećih lica na koja je imovina stečena kriminalnom aktivnošću prenetu), vrši se analiza sprovedenih finansijskih istraga.

U okviru te analize vrši se razdavajanje celokupne identifikovane imovine na:

- imovinu legalnog porekla,
- imovinu stečenu vršenjem konkretnog krivičnog dela,
- imovinu sumnjivog (ilegalnog) porekla.

**Imovina legalnog porekla** je sva ona imovina za koju je u postupku finansijskih istraga utvrđeno da ima legalno poreklo, tj. da se bazira na legalnim tokovima i prihodima.

**Imovina stečena vršenjem konkretnog krivičnog dela** je sva ona imovina za koju je nedvosmisleno utvrđeno da potiče iz krivičnog dela koje je predmet kriminalističke i finansijske istrage.

**Imovina sumnjivog porekla** je sva ona imovina za koju u postupku sprovedenih finansijskih istraga nije bilo moguće utvrditi legalno poreklo, tj. koja nije mogla nastati iz legalno prikazanih prihoda.

Shodno navedenoj podeli imovine, vrši se upoređivanje strukture i vrednosti imovine za koju u pretkrivičnom postupku postoji osnovana sumnja da je stečena vršenjem krivičnog dela, sa imovinom utvrđenom sprovedenim finansijskim istragama.

Navodimo primer kako se može izvršiti analiza imovine:<sup>12</sup>

**VI FAZA** – Dostavljanje izveštaja nadležnom tužilaštvu. Nakon sprovedene finansijske istrage, i urađene analize identifikovane imovine, izveštaj se dostavlja nadležnom tužilaštvu, istovremeno sa krivičnom prijavom. Znači, rezultati sprovedenih kriminalističkih i finansijskih istraga se nadležnom tužilaštvu dostavljaju zajedno.

Izveštaj o analizi finansijske istrage može, ali ne mora da sadrži i inicijativu za pokretanje daljih mera kod nadležnog suda, radi donošenja mera obezbeđenja imovine. Bitno je da sadrži detaljnu i preglednu analizu, koja će tužiocu dati jasnu sliku, koja imovina treba da bude predmet privremenog oduzimanja ili konfiskovanja.

**VII FAZA** – U ovoj fazi nadležni tužilac preuzima izveštaj finansijske istrage, i sprovodi dalje radnje u pogledu podnošenja predloga nadležnom sudu, za privremeno oduzimanje imovine stečene vršenjem krivičnog dela, shodno odredbama Krivičnog zakonika, i Zakonika o krivičnom postupku.

---

<sup>12</sup> Preuzeto iz: R.Golobinek, *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime*, CARDS Regional programme 2002/03, Strazbur 2006.

<b>Identifikovana imovina (imovina pronađena tokom finansijskih istraga)</b>		<b>Legalni prihodi i imovina (prihodi i imovina koji su stečeni na zakonit način)</b>		<b>Odstupanja (imovina bez legalnog porekla)</b>
<b>oblik i vrednost imovine</b>	<b>datum sticanja</b>	<b>oblik i iznos prihoda i imovine</b>	<b>datum sticanja</b>	<b>oblik i vrednost imovine</b>
Novac na računima, gotov novac, dragocenosti, predmeti od umetničke vrednosti..	Datum kada je imovina stečena	Legalni prihodi (lična primanja, pokloni, nasljedstva, dohodak fizičkih lica, dobit od poslovanja preduzeća...), iz kojih navedena imovina potiče	Datum kada su i/ili imovina stečeni	Vrednost, oblik i struktura imovine čiji nastanak nema utemeljenje u identifikovanim legalnim prihodima i imovini
Nepokretna imovina (zemljište, stambeni objekti, poslovni prostori, itd)	Datum kada je imovina stečena	Legalni prihodi (lična primanja, pokloni, nasljedstva, dohodak fizičkih lica, dobit od poslovanja preduzeća...), iz kojih navedena imovina potiče	Datum kada su i/ili imovina stečeni	Vrednost, oblik i struktura imovine čiji nastanak nema utemeljenje u identifikovanim legalnim prihodima i imovini
Pokretna imovina (motorna vozila, plovila, avioni...)	Datum kada je imovina stečena	Legalni prihodi (lična primanja, pokloni, nasljedstva, dohodak fizičkih lica, dobit od poslovanja preduzeća...), iz kojih navedena imovina potiče	Datum kada su i/ili imovina stečeni	Vrednost, oblik i struktura imovine čiji nastanak nema utemeljenje u identifikovanim legalnim prihodima i imovini
Hartije od vrednosti (akcije preduzeća, obveznice, menice itd.)	Datum kada je imovina stečena	Legalni prihodi (lična primanja, pokloni, nasljedstva, dohodak fizičkih lica, dobit od poslovanja preduzeća...), iz kojih navedena imovina potiče	Datum kada su i/ili imovina stečeni	Vrednost, oblik i struktura imovine čiji nastanak nema utemeljenje u identifikovanim legalnim prihodima i imovini
Kapital preduzeća (osnovna i obrtna sredstva preduzeća)	Datum kada je imovina stečena	Legalni prihodi (lična primanja, pokloni, nasljedstva, dohodak fizičkih lica, dobit od poslovanja preduzeća...), iz kojih navedena imovina potiče	Datum kada su i/ili imovina stečeni	Vrednost, oblik i struktura imovine čiji nastanak nema utemeljenje u identifikovanim legalnim prihodima i imovini

**VIII FAZA** – Nakon pozitivne odluke suda po pitanju privremenog oduzimanja imovine, pristupa se njenom oduzimanju. Postupak oduzimanja imovine je različit, zavisno od oblika imovine koja je predmet oduzimanja:

– Gotov novac i druge dragocenosti, pokretna imovina, **fizički** se po nalogu suda oduzimaju od lica počinioca krivičnih dela, ili od trećih lica kojima je ta imovina preneti ili predata.

– Novac na računu se **blokira** kod poslovne banke kod koje je pronađen, po naredbi suda.

– Nepokretnosti se po naredbi suda takođe **blokiraju**, tako što se kod Uprave za nekretnine stavlja zabrana otuđenja. Takođe se može izvršiti i zabrana raspolaganja imovinom (u tom slučaju se vrši zabrana licima koja koriste predmetnu nekretninu, da borave u njoj, ili da njenim korišćenjem stiču prihode (po osnovu izdavanja, i sl.)).

– Hartije od vrednosti se obezbeđuju tako što se u Centralnoj depozitarnoj agenciji, po naredbi suda, stavlja **zabrana** raspolaganja, otuđenja i prometa tih hartija.

– Kapital pravnog lica (osnovna i obrtna sredstva) se od osnivača, po naredbi suda, **fizički oduzima**.

**IX FAZA** – Predaja oduzete imovine na čuvanje. Gotovi novac se predaje trezoru Centralne banke. Ostala imovina koja je fizički oduzeta, trebalo bi biti predata instituciji koja se stara o oduzetoj imovini. Ovakvoj instituciji bi bila predata sva oduzeta imovina, kao što je: pokretna imovina (motorna vozila – putnička i teretna, plovila, avioni, predmeti umetničke vrednosti, dragocenosti), deo obrtnih sredstava preduzeća (kao što je proizvodna i trgovačka roba, oprema, i sl.).

## 5. Metode finansijske istrage

U sprovođenju finansijske istrage koriste se dva metoda i to: metod čiste vrednosti i metod rashoda. Najviše iskustva u primeni ovih metoda su nesumnjivo imale Sjedinjene Američke Države.

### 5.a. Metod čiste vrednosti

Unutrašnja poreska služba SAD-a je prva počela da koristi **metod čiste vrednosti**. Svaki poreski obveznik je dužan da prijavi sve oporezive prihode. Zbog onih koji su obavezni da plate porez, a ne prijave sav svoj prihod koji može biti oporezovan, unutrašnja poreska služba razvila je metodu čiste vrednosti da bi utvrdila iznos neprijavljenog prihoda koji može biti oporezovan. Ovaj metod se pokazao kao jako dobar u slučajevi-



ma gde platilac poreza zadržava veliku količinu materijalnih sredstava, a nije koristan u slučajevima gde platilac poreza ima malo, ili ništa materijalnih sredstava (imovine) i troši sav svoj prihod na „rasipnički-lagodan“ život. Kada je Kongres prihvatio RICO zakon 1970., proširio je korišćenje metode čiste vrednosti u slučajevima organizovanog kriminala.

Metod čiste vrednosti je korišćen još davne 1931. protiv Kapone Alfonzoa (2 USTC 786) u korist IRS-a (unutrašnje poreske službe). Metod čiste vrednosti nije računovotstveni metod, već je dokazni metod, indirektan ili dokaz na temelju indicija. Unutrašnja poreska služba pokušava da utemelji, utvrdi „početnu čistu vrednost“ koja je definisana kao *aktiva manje pasiva*. Ona tada dokazuje povećanja čiste vrednosti kod platilaca poreza za svaku uspešnu godinu tokom perioda ispitivanja. Neizvodivi lični rashod platioca poreza manje neoporezivi prihod dodati su porastu čiste vrednosti u svakoj godini. Ovo se poredi sa prihodom koji je prijavljen i svaka razlika se smatra neprijavljenim prihodom.

Gore navedena teorija povezana je sa poreskim ciljevima. Primena u RICO i drugim krivičnim (ekonomskim) slučajevima zahteva različiti skup principa i drugačiju prezentaciju. Osnovna teorija u RICO metodi čiste vrednosti slična je poreskoj metodi. Osnovni cilj je različit. U RICO metodi čiste vrednosti, cilj je određivanje iznosa ilegalnog prihoda. Kao poreska metoda čiste vrednosti, RICO metoda čiste vrednosti je definisana kao *aktiva manje pasiva*. To dokazuje povećanja u čistoj vrednosti za svaku uspešnu godinu (godinu u usponu). Lični rashodi lica dodati su svakom porastu uspešne godine u čistoj vrednosti. Ovo daje konačan prihod. Legalni prihod je odbijen (oduzet) da bi se odredio iznos ilegalnog prihoda.

Prvi slučaj čiste vrednosti bio je Alfonzo Kapone protiv Sjedinjenih Država (2 USTC 786). Pred Vrhovnim sudom Sjedinjenih Država prezentovan je prvi slučaj čiste vrednosti 1943. sa Sjedinjenim Državama protiv Džonsona (43-1 USTC 9470). U slučaju Džonson, Vrhovni sud odobrio je njegovo korišćenje kao moćnog oružja u utvrđivanju prihoda koje je moguće oporezovati iz tajnih, neobjavljenih izvora, kada su svi drugi pokušaji propali. Od tada je metod čiste vrednosti rasprostranjen.

Opasnosti na koje se mora obratiti pažnja da bi se osigurala adekvatna procena činjenica u individualnim slučajevima uključuju:

a. ***Skrivena zaliha gotovine*** - Omiljena odbrana je postojanje solidne količine gotovine na raspolaganju (zaliha gotovine). Odbrana se bazira na tome da je gotovina stvorena tokom mnogih godina štednje koja je, iz mnogih razloga, bila skrivana i nije trošena do postupka. Ovo može biti prevaziđeno kada otkrivanje skrivenih ušteđevina otkrije prevaru kod kre-

ditora poreskog obveznika. Takođe, poreski obveznici povremeno otkrivajući izvesne izvore svojih gotovinskih skladišta.

b. **Pretpostavke** - Metoda zahteva pretpostavke među kojima je ravnoteža tj. izjednačenje neobjašnjenih porasta čiste vrednosti sa neprijavljenim prihodima koje je moguće oporezovati. To mogu biti pokloni, nasleđa, pozajmice i verovatno račun za novostečeno bogatstvo.

c. **Slaba memorija ili poslovni sud** - Poreski obveznik može biti pošten ili iskren, ali opet, može imati problem ili nemogućnost prikazivanja svoje finansijske istorije. Metod čiste vrednosti može težiti da prebaci teret odgovornosti oporezivanja sa državnih organa na poreskog obveznika. Poreski obveznik bi tada bio prisiljen da istupi sa dokazima koji bi mogli ići u prilog tužiocu, prikazujući nemarne poslovne metode ili očiglednu neodređenost.

d. **Knjigovotstvo i zapisnici** - Kada Vlada koristi metodu čiste vrednosti, i knjige i zapisnici poreskog platioca čine se ispravnim na prvi pogled. Izvodjenje namernog (svojevoljnog) poreskog izbegavanja može biti zaključeno, što može biti neopravdano, kada su uslovi koji okružuju deficit jednako dosledni, u skladu sa nevinim greškama kao i sa namernim prekršajima. U drugu ruku, taj isti neuspeh knjiga i zapisa da iznese na videlo dokazani manjak, deficit, može sadržati promišljeno dokazivanje neispravnosti.

e. Izjave poreskih platilaca. Sudski postupak se, u mnogim slučajevima, oslanja na izjave poreskih platilaca sastavljene da bi dale prihod agentima u smeru njihove istrage. Kada se agenti prihoda suoče sa platiocima poreza, sa očiglednim deficitom (manjkom), agent prihoda se može pre zadovoljiti brzom nagodbom nego poštenom potragom za istinom. Tužitelj može tražiti i birati od poreskih platilaca izjave koje se odnose na korisne delove i odbacivati one koje ne brane položaj platioca poreza. Istraga ne sme samo priznavati okrivljujuće dokaze, već i dokaze koji oslobadaju od optužbe.

f. Vremenski periodi. Statut definiše prestupe individualnih godina. Dok je Vlada u mogućnosti da dokaže sa razumnom (razložnom) preciznošću (porast) čiste vrednosti tokom perioda od nekoliko godina, često ima problem, tj. velikih teškoća u povezivanju tog prihoda dovoljno sa bilo kojom bitnom godinom tužbe. Ukoliko se porast (povećanje) razumno može dodeliti prikladnoj poreskoj godini, platilac takse može biti osuđen po tačkama optužbe po kojim je nevin.

U krivičnim slučajevima, metoda čiste vrednosti koristi se da prikaže količinu finansijskog dobitka iz neke ilegalne aktivnosti. Metoda čiste vrednosti pruža tužiocima tačna značenja za određivanje ilegal-

nih dobiti i, u isto vreme, identifikuje imovinsko stanje i rashode. Da bi tužioci utvrdili dvostruku bruto zaradu, treba prvo utvrditi iznos bruto zarade. Metoda čiste zarade, sa tačke gledišta računovođe, pruža kompletno i brzo viđenje finansijskih afera lica tokom određenog vremenskog perioda.

Metoda čiste vrednosti bi trebalo biti korišćena u poreskim slučajevima kada jedan ili više od sledećih uslova preovladava:

- a) Lice ne vodi knjigovodstvene papire i zapise (izveštaje).
- b) Knjigovodstveni papiri i zapisi lica nisu dostupni.
- c) Knjigovodstveni papiri i zapisi lica nisu adekvatni.
- d) Lice odbija (zadržava) knjigovodstvene papire i zapise.

Čuvanje urednih i preciznih (ispravnih) izveštaja poreskog obveznika ne sprečava korišćenje metode čiste vrednosti. Vlada i dalje može da koristi metodu da bi ili potvrdila ili demantirala deklaracije platioca poreza. Može biti korišćena i za organizovani kriminal i ilegalne aktivnosti ili u slučajevima prevara. Metoda čiste vrednosti može se koristiti kao primarno sredstvo za dokazivanje prihoda koji su oporezivi ili može biti korišćena da potvrdi ili proveri ispravnost prijavljenih prihoda koji su oporezivi.

Metoda čiste vrednosti bi trebala biti korišćena u slučajevima organizovanog kriminala kada jedan ili više od sledećih uslova preovladava:

- a) Cilj zahteva veliki iznos osnovnih sredstava.
- b) Lice troši preko svojih finansijskih mogućnosti.
- c) Osumnjičeni je trgovac drogom visokog nivoa gde je većina, ako ne i svi svedoci protiv njega, njegovi distributeri droge.
- d) Ilegalni prihod treba odrediti da bi se odredio iznos konfiskacije.

Kao generalno pravilo za potrebe postupaka za dela organizovanog kriminala metode čiste vrednosti, treba primeniti izvor i korišćenje osnove fonda. Treba koristiti samo iznos troška. Tržišne vrednosti se ne mogu koristiti osim ako su povezane, direktno ili indirektno, sa izvorom i korišćenjem fondova. Ne smeju se koristiti nikakvi lažni iznosi. Lažni iznosi (fantomski iznosi) su definisani kao računski unosi za amortizaciju, otpisnu vrednost i ispražnjene doplate (naknade). Ovi iznosi ne utiču na korišćenje fondova i zbog toga ne mogu biti korišćeni.

Sve gore navedene informacije su neophodne da bi se ustanovila trajnost i pouzdanost izjava platioca poreza. Obično nikakav direktan dokaz o raspoloživoj gotovini nije dostupan, ali izjave date o izvorima, iznosima i korišćenju fondova mogu biti potvrđene ili opovrgnute posrednim dokazima.

Primeri dokaza, koji mogu da poreknu postojanje zalihe gotovine, sadrže:

a) Pisana ili usmena priznanja poreskih obveznika, data istražnim organima, koja se tiču malih iznosa gotovine na raspolaganju tj. u zalihama.

b) Pripremljene finansijske izjave poreskog obveznika koja pokazuje nisku čistu (neto) vrednost i/ili gotovinu na raspolaganju.

c) Kompromisi isteklih dugova platioca poreza.

d) Postupak isključenja poreskog obveznika.

e) Skupljanje akcija protiv poreskog obveznika.

f) Povraćaj poreza (ili bez povratka), svedoči malo ili nimalo prihoda iz prethodnih godina.

g) Zapisi o pozajmicama.

h) Stalno korišćenje izvoda i štednih računa.

Moguće je rekonstruisati gotovinsko raspolaganje platioca poreza iz prethodnih izvoda o zaradi. Ako raspoloživa gotovina za prethodni period može biti razumno utvrđena, prihod zaraden iz tog perioda do početne tačke može biti korišćen za utvrđivanje maksimalne dostupne gotovine na raspolaganju. Problem za gotovinu na raspolaganju ili gotovinsku zalihu je jednak i za metodu čiste vrednosti kod organizovanog kriminala, kao i za poreske ciljeve metode čiste vrednosti. Međutim, za poreske potrebe, agent će pre obaviti informativni razgovor sa poreskim obveznikom, dok za potrebe postupka za dela organizovanog kriminala, istražitelj ili neće hteti da obavi informativni razgovor ili neće biti u mogućnosti to da učini zbog nekih pravnih ili bezbednosnih razloga.

### *5.b. Metod rashoda*

Metoda rashoda je počeo da se primenjuje ranih 1940-tih godina. Od tada, korišćen je češće od metode čiste vrednosti. Postoje razni razlozi za ovo. Kao prvo, mnogo se lakše koristi. Kao drugo, mnogo se lakše objašnjava poroti na suđenju. Metoda rashoda je nastala tj. potekla od metode čiste vrednosti. Bilo koji računovođa može uzeti proračun čiste vrednosti i transformisati ga u proračun rashoda i obratno.

Može biti korišćena da prikaže da knjige poreskog obveznika ne odražavaju pravi, istiniti prihod, ili da potvrdi specifična prilagođavanja. Poreski organi ponekad koriste metodu rashoda koristeći brojke sa poreskog povraćaja, čak i pre početka svojih istraživanja ili kontakta sa poreskim obveznikom. Poreski agenti nazivaju ovu metodu rashoda „T“ obračun. Metoda „T“ obračuna je ustvari metoda rashoda u kom su izvori prihoda prikazani na levoj strani tabličnog proračuna. Rashodi su prikazani

na desnoj strani istog tabličnog proračuna. Ako je desna strana tablice (tabličnog proračuna), strana rashoda, veća od leve strane, strane prihoda, onda će poreski agent posumnjati da platilac poreza nije prijavio oporezivi prihod.

Metoda rashoda, kao i metoda čiste vrednosti, može biti korišćena u postupcima za dela organizovanog kriminala i dilera droge. Primarno korišćenje protiv organizovanog kriminala i dilera droge služi da prikaže iznos ilegalnih prihoda. Kada je ilegalni prihod određen metodom rashoda, tužilaštvo može da predloži kaznu. Za razliku od metode čiste vrednosti, metoda rashoda ne otkriva vrednosti koje je optuženi kupio. Ona samo otkriva vrednosti stečene u bilo kojoj određenoj godini. To ne znači da optuženi još uvek ima te vrednosti. Metoda rashoda može da otkrije prodaje i raspoređivanje vrednosti, ali samo u godini raspoređivanja tj. dispozicije. Vrednosti mogu biti uništene ili napuštene, a istražitelj to ne mora odmah saznati. Dodatno, vrednosti mogu biti prodane (rasprodate) nakon godina pod istragom i ispitivanjem.

Metoda rashoda bi trebalo biti korišćena u poreskim slučajevima kada preovladava jedan ili više od sledećih uslova:

- a. Poreski obveznik ne vodi knjige i dokumente(zapise).
- b. Knjige i dokumenti poreskog obveznika nisu dostupni.
- c. Knjige i dokumenti poreskog obveznika nisu adekvatni.
- d. Poreski obveznik odbija da da knjige i dokumente na uvid.
- e. Poreski obveznik nema vidnih ili aktiva koje se mogu identifikovati.

Metoda rashoda bi trebalo biti korištena u slučajevima organizovanog kriminala kada preovladava jedan ili više od sledećih uslova:

- a. Čini se da lice ne stiče dobitak (aktivu).
- b. Lice troši izvan svojih mogućnosti (rasipnički način življenja).
- c. Osumnjičeno lice je „velika zverka“ (diler droge) visokog nivoa gde su većina svedoka, ako ne i svi svedoci, osuđeni kriminalci.
- d. Ilegalni prihod bi trebao biti određen da bi se odredila kazna.

## **6. Knjigovodstvene i obračunske tehnike**

Organizovane kriminalne grupe koriste timove advokata i knjigovođa da bi „legalizovali“ svoje ilegalne prihode (takozvano pranje novca).Ovakvo korišćenje profesionalaca zahteva sofisticirane knjigovodstvene tehnike da bi se razotkrile šeme i ušlo u trag prihodima stečenim krivičnim delima. Ovo, ponekad, zahteva puno vremena, finansijskih

sredstava i veliki broj ljudi. Takođe, i sami pojedinci, a ne samo grupe, mogu da razviju visoko sofisticirane šeme prevara.

U radu su iznete metode čiste vrednosti i metode rashoda, ali u vezi svega što se tiče njihove pripreme i prezentacije na sudu. Sudski knjigovođa bi takođe trebao znati kada da ih koristi. Ove metode su veoma moćna oruđa u krivičnim slučajevima i najbolje se mogu primeniti kada je životni stil okrivljenog mnogo „viši“ od uobičajenog ili mogućih izvora prihoda. Ekstreman primer bi bilo lice koje živi u kući vrednoj 100.000 eura i vozi skup automobil, a radi u restoranu brze hrane gde zarađuje minimalnu platu, ili uopšte ne radi. Ove metode su posebno primenljive za lica organizovanog kriminala, švercere droge i druge tv. gangsterske aktivnosti („reketaške“ aktivnosti). U ovim slučajevima, najveći broj svedoka protiv lidera (vodja) su najčešće osuđivani kriminalci. Često je najbolja odbrana napad na kredibilitet ovih svedoka, i dešava se da, odbrana dobije oslobađajuću presudu zbog nedostatka dokaza. Metode rashoda i čiste vrednosti pomažu u dokazivanju, odnosno potvrđivanju svedočenja i izjava svedoka čiji kredibilitet može biti opovrgnut prikazivanjem prihoda koji su platili liderima.

#### *a) Knjigovodstvena tehnika – „ulaženje u trag“*

Knjigovodstvena tehnika - „ulaženje u trag“ uključuje tok fondova. Ona prikazuje tok fondova od banke do banke, od entiteta do entiteta, od lica do lica, ili kombinaciju svake. Ova tehnika može biti korišćena u slučajevima vezanim za organizovani kriminal. Njen primarni cilj je da identifikuje tj. otkrije ilegalne fondove i uđe im u trag do iznošenja u krivičnom postupku. Ova računovodstvena tehnika je veoma korisna u slučajevima pranja novca, bez obzira na ilegalnu aktivnost.

#### *b) Knjigovodstvena tehnika – „čekovni oglasi - objave“*

Čekovni oglas je računovodstvena tehnika koja bi se trebala koristiti kada lice koristi čekovne račune. U sudskom postupku, korišćenje čekovnih oglasa je drugačije nego kod normalne knjigovodstvene prakse. Knjigovođa mora imati sledeće informacije da bi napravio čekovni oglas:

1. **Datum** (Datum čeka mora biti zaveden. Datum kada je ček isprazio banku nije neophodan. Glavni cilj je da se odredi namera lica, što bi bio datum kada je lice ispisalo ček.);

2. **Primalac vrednosti** (Ime primaoca čeka mora biti prikazano. Ovo identifikuje (otkriva) fizičko ili pravno lice koje bi trebalo da primi sredstva.);

3. **Čekovni broj (broj čeka)** (Broj čeka identifikuje (otkriva) instrument (dokument) koji plaća primaocu vrednosnog papira. Koristan je i zbog toga što može otkriti određenu izvršenu uplatu. Prikazuje numerološkim redom izvršene uplate bilo kom fizičkom ili pravnom licu. Služi kao dobro obaveštenje, kratak pregled, za identifikaciju određenih transakcija.);

4. **Iznos** (Ovo prikazuje iznos korišćenih fondova ili datih nekom fizičkom ili pravnom licu. Ovo služi kao dokaz u prikazivanju troška kupovine, bilo aktive, izdatka ili redukcije u pasivi.);

5. **Banka-od (iz)** (Cilj ovoga je da se prikaže sa kog bankovnog računa je načinjen ovaj rashod. Lice bi moglo imati više od jednog bankovnog računa i obično ima. Ovo otkriva koji bankovni račun lice koristi. Ovo bi mogao biti određeni broj bankovnog računa ili kod koji otkriva bankovni račun popisano (uvršten u spisak) bilo gde tj. na nekom drugom mestu);

6. **Banka-za.** (Ovo bi trebalo da prikaže bankovni račun gde je ček deponovan-drugim rečima, krajnji bankovni račun primaoca. Ovo može prikazati određeni broj bankovnog računa ili kod koji otkriva bankovni račun. Ovo polje je uglavnom korišćeno za isplate načinjene za druge bankovne račune ili entitete koji su kontrolisani od strane lica (subjekta).);

7. **Prvo odobrenje** (Prvo lice, fizičko ili pravno, koje odobri ček bi trebalo biti prikazano. Moguće je, a ponekad i uobičajeno, da lice kome je ček namenjen za isplatu nije lice koje prima ček. Ček bi mogao biti namenjen za isplatu Petru Petroviću, ali ček odlazi na račun pod imenom „ABC Korporacija“ sa potpisom Vase Vasića. Takođe, ček bi mogao biti unovčen od strane nekog ko nije Petar Petrović. Zbog toga lice koje odobrava ček može biti veoma važno.);

8. **Drugo odobrenje** (Primalac ili prvo lice koje prima ček može ga dati drugom licu koje će odobriti ček. Pažnja bi trebala biti usmerena na drugo odobrenje. Ovo bi mogao biti povratni udarac ili diverzija fondova. Konačni primalac fondova bi trebao biti u potpunosti identifikovan što se tiče bilo kakvih odnosa sa kompanijom ili licem koja obezbeđuje fondove.);

9. **Obračun** (Svrha ove oblasti je da grupiše slične transakcije. Može biti korišćen da grupiše transakcije za određene tipove rashoda ili da grupiše za određenu svrhu tj. cilj. Obračun podrazumeva nameru, cilj. Za prezentaciju na sudu, sudski (pravnički) obračun može koristiti „nameru, cilj“ kao naslov da bi sudije to mogle razumeti, a naročito sudije porotnici.);

10. **Izveštaj (beleška)** (Ova oblast se koristi da bi prikazala bilo kakve podsetnike ili beleške prikazane na čeku. Takođe može biti korišćen da zabeleži bilo kakvu specifičnost sa čeka, kao što su drugačiji (različiti) iznosi između brojčanog iznosa i pisanog iznosa.);

11. **Prvi potpisnik** (Ova oblast bi trebala da prikaže lice koje je prvi potpisnik čeka. Ovo bi moglo biti važno u konstatovanju (ustanovljivanju) ko ima kontrolu nad bankovnim računom.);

12. **Drugi potpisnik** (Ova oblast bi trebala da prikaže drugo lice koje ima zajednički potpisnički autoritet tj. punomoć nad čekovnim računom. Ovo lice ima neki stepen kontrole nad bankovnim računom.).

Ako istražitelj ili analitičar zabeleži ovu informaciju u kompjuter koristeći bazu podataka, tada mogu biti proizvedeni razni ispisi tj. štampani tekstovi. Čekovni oglas može biti sortiran po gore navedenim oblastima. Ovo će prikazati obrasce (modele) aktivnosti. Čekovni oglasi, takođe, mogu pružiti više tragova koji će biti potrebni za dalju istragu. Isto tako, oni pružaju podatke koji će biti korišćeni za tabele (rasporede) čiste vrednosti i rashoda.

#### v) *Knjigovodstvena tehnika – „depozit oglasi“*

Ovo je računovodstvena metoda koja bi trebala biti korišćena kada lice koristi čekovne račune. Ovde se radi o prihodima tj. potvrdama o uplati na čekovni račun. Korišćenje depozit oglasa je drugačije od drugih računovodstvenih praksi. Sudski računovođa bi trebao da ima sledeće informacije u depozit oglasu:

1. **Datum** (Ovde je zabeležen datum depozita. Datum prikazuje vremenski period kada je banka primila fondove.);

2. **Izvor** (Izvor prikazuje od koga su fondovi primljeni. Za gotovinske depozite, izvor neće biti poznat osim ako je lice čuvalo druge beleške da prikaže ko je platio fondove licu.);

3. **Iznos** (Ovo prikazuje iznos fondova primljenih od strane fizičkog ili pravnog lica. Ovaj iznos bi trebao da prikaže samo depozitovani deo ali ne i celokupni.);

4. **Banka** (Ovde je cilj da se prikaže na kom bankovnom računu je načinjen depozit. Lice može imati više od jednog bankovnog računa i obično ima. Ovo otkriva na koji bankovni račun je lice napravilo depozit. Ovo može biti određen broj bankovnog računa ili kod koji otkriva bankovni račun zaveden na nekom drugom mestu.);

5. **Obračun** (Svrha ove oblasti je da grupiše slične transakcije. Može biti korišćen da grupiše transakcije za određene vrste depozita ili za specifične ciljeve. Obračun znači cilj.);



6. **Preporuka (obaveštenje)** (Ova oblast bi trebala da napravi spisak broja depozitovanih jedinica (delova), obično čekovni broj čeka ili menicu koja je depozitovna.);

7. **Broj jedinica (delova)** (Mnogo puta depoziti sadrže više od jedne depozitovane jedinice (dela). Svaka jedinica (deo) depozita bi trebala biti zabeležena odvojeno. U svrhu povezivanja svih jedinica u depozitu, ova oblast će dati celokupan broj (zbir) jedinica u depozitu. Datum će biti isti za svaku jedinicu u depozitu.);

8. **Izveštaj (beleška)** (Ova oblast bi trebala biti korišćena kao podsetnik. Podsetnik može zabeležiti ono što je naznačeno u depozitovanoj jedinici ili može biti korišćeno da zabeleži neobične stvari o jedinici.);

Ako istražitelj ili analitičar koristi kompjuter, tada mogu nastati razni ispisi (štampani tekstovi). Depozit oglas može biti sortiran po gore navedenim oblastima. Sortiranje (sređivanje) depozitovanih jedinica uz pomoć bilo koje od gore navedenih oblasti će otkriti obrazac (model) i pružiti više tragova koji će trebati da se istraže. Takođe, one pružaju podatke tj. informacije koje će biti korištene u rasporedima (tabelama) čiste vrednosti ili rashoda.

### *g) Knjigovodstvena tehnika - „oglas (objave) kreditne kartice“*

Oglas kreditne kartice bi trebali biti korišćeni kada lice često koristi kreditne kartice. U današnje vreme se sve više i češće koriste kreditne kartice. Neki kriminalci koriste kradene kreditne kartice da bi kupovali (kradene) stvari koje se kasnije skladište. Drugi kriminalci koriste kreditne kartice legalno. U oba slučaja, transakcije kreditnih kartica bi trebale biti analizirane tj. istražene. One su takođe bitne zbog toga što prikazuju gde se lice geografski nalazilo. Istražitelj prevare bi trebao da pripremi oglas kreditne kartice koristeći sledeće podatke:

1. **Datum** (Datum bi trebao biti datum transakcije a ne datum kada je transakcija kreditne kartice obrađena.);

2. **Trgovac (prodavac)** (Trgovac (prodavac) je kompanija koja je prodala robu ili pružila uslugu vlasniku kreditne kartice. Trgovac može biti bitan svedok u istrazi, posebno ako je u pitanju velika transakcija.);

3. **Broj kreditne kartice** (Ova oblast bi trebala da prikaže broj računa kreditne kartice ili kod koji će otkriti poseban račun kreditne kartice na odvojenom popisu (listingu).);

4. **Iznos** (Ova oblast prikazuje iznos troškova (izdataka).);

5. **Broj obaveštenja (pregleda)** (Broj obaveštenja bi trebao biti broj izdatog troška. Ovo se nalazi i na obračunu kreditne kartice i na izveštaju o trošku.);

6. **Potpisnik** (Ovo bi trebalo da registruje lice koje je zaista potpisalo izveštaj o trošku. Postoje slučajevi gde se više lica može potpisati na kreditnu karticu. Ponekad nema potpisa, samo izveštaj sa izjavom „u arhivi“. Ovo je česta pojava kod porudžbina mejlom. U krivičnim slučajevima, arhivirani izveštaj bi trebao biti dobijen od trgovca (prodavca) da se potvrdi da je lice potpisalo za kupovinu.);

7. **Obračun** (Svrha tj. cilj ove oblasti je da grupiše slične transakcije. Može biti korišćen da grupiše transakcije po tipu ili svrsi tj. cilju.);

8. **Beleška** (Ova oblast se koristi da bi se zabeležila bilo kakva neobična karakteristika transakcija.).

Pristup kompjuteru može biti veoma koristan i od pomoći. Podaci kreditnih kartica mogu biti sortirani po gore navedenim oblastima. Ovo će prikazati obrasce (modele) u transakcijama i može pružiti tragove koji se mogu pratiti. Transakcije kreditnih kartica su korisne u prikazivanju mesta boravka subjekta (lica) tokom vremenskog perioda ako često koristi kreditnu karticu. Podaci sa transakcija kreditnih kartica se mogu koristiti u rasporedima (tabelama) čiste vrednosti i rashoda.

### **Analiza (ispitivanje) bruto profita**

Računovodstvena tehnika koja je korisna u slučajevima pranja novca ili prevara je analiza bruto profita. Lice će dobiti legalan posao. Normalno, ovaj posao će biti onaj koji donosi novac. Kod prevara lice će odvajati novac iz posla. Fondovi neće stići do poslovnog bankovnog računa, nego će biti preusmereni za ličnu upotrebu. U operaciji pranja novca, ilegalni fondovi će biti dodati zakonitim fondovima i provučeni poslovnim bankovnim računom. Iznos fondova koji su, ili skinuti ili dodati, može biti ustanovljen pronalaženjem vrednosti (cene) kupljene robe i normalnim prodajnim cenama ili bruto profita. Sledeći koraci bi trebali biti korišćeni da bi se odredio iznos fondova koji su, ili oduzeti ili oprani kroz biznis tj. posao:

1. normalni bruto profiti ili prodajne cene bi trebale biti određene. Ako postoji više nego jedan proizvod sa drugačijim (različitim) bruto profitom, tada bi morao biti određen bruto profit svakog proizvoda;

2. sledeći korak je da se odredi iznos kupljene robe za svaki period pod istragom, a proizvodni asortiman (program) bi trebao biti odvojen tj. podeljen prema različitim (cenama) iznosima bruto profita;

3. iznos bruto profita za svaki proizvod je povezan sa troškovima proizvoda, a ovo će dati bruto prihod (dobitak) koji bi trebao biti proizveden (stvoren) od prodaje proizvoda;

4. jednom kada su bruto prodaje određene za sve proizvode za određeni period, tada je izvršeno poređenje sa depozitovanim fondovima na poslovnim bankovnim računima i ako su prodajni iznosi veći od bankovnih depozita, tada razlika ukazuje na iznos fondova skinutih tj. oduzetih od posla, a ukoliko su prodajni iznosi manji od bankovnih depozita, tada bi ovo ukazivalo na iznos fondova opranih kroz posao.

### **Knjigovodstvena tehnika bankovnog depozita**

Još jedna indirektna metoda određivanja prihoda, bilo poreska ili tzv. RICO, naziva se metoda bankovnog depozita. U poreskim slučajevima, ovo se odnosi na metodu bankovnog depozit rashoda koji je prikladniji. Ova tehnika podrazumeva da lice u velikoj meri koristi bankovne račune i veoma korisna za lice koje vodi samo jedan posao, čiji jedini izvor prihoda, čini se, jeste jedan izvor, i čiji je biznis tj. posao gotovinski tip biznisa, gde se prihodi primaju u gotovini tj. kešu.

Pod metodom bankovnog depozita, bruto prihodi su određeni dodavanjem celokupnih bankovnih depozita, poslovnih troškova plaćenih u kešu (gotovini), kapitalnih jedinica kupljenih u kešu, ličnih troškova plaćenih u kešu, i nedepozitovan keš skupljen na bilo kom bankovnom račun. Za poreske ciljeve, ovo je upoređeno sa bruto prihodom prijavljenim na poreskim povraćajima. Za RICO ciljeve, ovo je upoređeno sa poznatim prihodom. Razlika (neslaganje) je iznos neprijavljenih oporezivih prihoda ili ilegalnih prihoda. Kada se koristi ova tehnika, svaka jedinica prihoda i troška mora biti istražena u vezi sa izvorom fondova i njihovom kasnijom upotrebom.

### **Dijagrami tokova (odvijanja procesa)**

Postoje mnoge vrste dijagrama tokova koje istražitelj prevara može koristiti. U mnogim slučajevima, istražitelj prevare će verovatno koristiti razne vrste dijagrama toka u istom slučaju. Dijagrami toka najčešće korišteni od strane istražitelja prevare su: 1. *organizacioni*; 2. *hronološki*; 3. *matrica* ili 4. *operativni*.

### **Knjigovodstvena tehnika – „komisiona (procentualna tehnika“**

Procentualna metoda računanja prihoda se koristi prvenstveno u slučajevima sportskog profesionalnog klađenja. Njen krajnji cilj je da odredi

prihod (bruto primanja) stečen ilegalno. Obično je nazivaju tzv. „vig“ *tehnikom* (vigorish).

### Zaključna razmatranja

Osnovni i jedini cilj sprovođenja finansijskih istraga je utvrđivanje vrednosti i strukture imovinske koristi stečene vršenjem krivičnih dela, kako bi ista, za vreme trajanja pretkrivičnog i krivičnog postupka bila privremeno oduzeta, a nakon eventualne osuđujuće presude, i trajno zaplenjena. Na taj način se obesmišljava buduća kriminalna aktivnost počinio-ca krivičnih dela, u smislu sticanja imovinske koristi.

Drugi, i ne manje bitan cilj finansijskih istraga je da, ukoliko se kroz pretkrivični postupak ne dokaže krivično delo iz kojeg je proistekla imovinska korist, da se na osnovu sprovedenih finansijskih istraga, imovina koja nema poreklo, shodno Zakonu o PDV-u, oporezuje kao neprijavljeni prihod na dohodak fizičkih lica, ili kao neprijavljena dobit iz poslovanja pravnih lica, čime se opet ostvaruje korist za državu i njen budžet. Znači, svrha i korist od sprovođenja finansijskih istraga je više nego očigledna, i kao takva nezaobilazna u policijskom i tužilačkom poslu.

Integrirana finansijska istraga je **neophodan element** strategije usredsređene na prihod stečen krivičnim delom.

Kriminalna policija i tužilaštvo igraju ključnu ulogu u sprovođenju finansijske istrage u praksi. Identifikacija i ulaženje u trag prihodu stečenom krivičnim delom i osiguravanje imovine za konačno oduzimanje predstavlja zahtevan zadatak koji treba ostvarivati istovremeno sa istragom krivičnog dela kojim je pribavljena imovinska korist. Za to je potrebna intenzivna saradnja specijalizovanih policijskih snaga (i drugih agencija/služi za sprovođenje zakona) i tužioca, što se trenutno ne dešava uvek.

Nema drugog načina da se stekne neophodno iskustvo nego **vođenjem finansijskih istraga**. Prvi pokušaj pokazaće da ima mnogo problema, nedostataka i otvorenih pitanja, ali će razvoj prakse i stručnog znanja dovesti do jedne nove faze.

Računovođa bi trebao da koristi što je više moguće ovih računovodstvenih tehnika, bilo da su one korišćene na sudu ili nisu. Čekovni i depozit oglasi su osnovna oruđa bilo kog sudskog računovođe ili istražitelja prevare. Oni su početna tačka istraživanja i kamen temeljac za dostizanje konačnog tj. krajnjeg pregleda (suštine). Oglas kreditne kartice je još jedan kamen temeljac u tim slučajevima gde lice koristi kreditne kartice. Ove računovodstvene tehnike takođe pružaju tj. obezbeđuju tragove do drugih finansijskih informacija i uspostavljaju veze sa drugim ljudima i

entitetima. Konekcije tj. veze lica su ključ (rešenje) za bilo koji slučaj prevare. One su osnov za indirektno metode, metode rashoda i čiste vrednosti.

Računovođa ima razna oruđa koja se mogu koristiti, u zavisnosti od okolnosti svakog slučaja. Neka oruđa možda neće biti potrebna. Ako subjekat nema bankovne račune, tada čekovni i depozit oglasi neće biti neophodni. Ukratko, možemo da rezimiramo da su najvažnija „oruđa“ knjigovode sledeća:

1. Raspored praćenja;
2. Čekovni oglas;
3. Depozit oglas;
4. Oglas kreditne kartice;
5. Analiza bruto profita;
6. Lista svedoka;
7. Metoda bankovnog depozita;
8. Telefonske mreže;
9. Organizacioni plan (šema);
10. Operativni dijagram toka;
11. Komisiona/procentualna metoda (korišćenje samo za kladioničare).

## REZIME

Najznačajniji pomak u strategiji kontrole kriminaliteta poslednjih decenija je ulaženje u trag i oduzimanje (konfiskacija) prihoda stečenih kriminalnim aktivnostima. Oduzimanje imovine stečene krivičnim delom je specifična krivičnopravna mera čiji cilj je da se ni u kom slučaju ne dozvoli da se izvršilac krivičnog dela obogati izvršenjem tog dela. Zbog toga se ova mera izriče po službenoj dužnosti, obavezno, i u korist društvene zajednice. U opštem krivičnom postupku, imovinska korist se ne može oduzeti privremeno i unapred, već samo kao mera bezbednosti sudskom presudom na kraju postupka. Mera privremenog oduzimanja predmeta ili imovinske koristi za krivična dela organizovanog kriminala, predstavlja privremenu meru u krivičnom postupku, jer se ista određuje, odnosno može da se odredi u svim fazama krivičnog postupka, tj. pre donošenja prvostepene presude. Cilj privremenog oduzimanja imovinske koristi se sastoji u obezbeđenju istoimene mere bezbednosti ako bude izrečena.

Do donošenja ***Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela*** u našem zakonodavstvu, oduzimanje imovinske koristi moglo se izvršiti samo u sudskom postupku i samo sudskom odlukom kojom je

okrivljeni oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela. Međutim, prema novom zakonu omogućeno je i oduzimanje ne samo imovinske koristi iz krivičnog dela za koje je određeno lice pravnosnažno osuđeno, već i imovine proistekle iz prvobitne koristi ostvarene krivičnim delom, što je širi pojam.

Da bi se oduzela imovinska korist stečena krivičnim delom prvo joj se mora ući u trag, a to se postiže finansijskom istragom koja ide paralelno sa krivičnom istragom i njen cilj je da otkrije i identifikuje takvu imovinu. To se postiže posebnim metodama i knjigovodstvenim tehnikama kojima je u ovom radu posvećena posebna pažnja. Autor je posebnu pažnju posvetio metodama čiste vrednosti i metodi rashoda u čijoj primeni najviše iskustva imaju Sjedinjene Američke Države.

*Tatjana Lukić, Assistant professor  
Novi Sad School of Law*

## **Confiscation of Proceeds from Crime**

### *Abstract*

The most important step forward in combating crime in the last few decades is Confiscation of Proceeds from Crime. This is very specific criminal measure which aim is to not let criminals to retain benefits from criminal activity. That is why this measure is imposed ex officio by authorities in favor in social community. The proceeds of crime can not be confiscated in advance or temporarily in regular criminal procedure, but only at the of criminal procedure based on condemnatory verdict. In the criminal procedure regarding organized crime, confiscation of proceeds from crime can be imposed temporarily and in advance, in each phase of procedure even before first degree verdict. The main purpose of this measure is to secure the object of confiscation from free disposition of third parties until the first degree verdict.

The new Code of confiscation of proceeds from crime in Serbian legislation enable the possibility to confiscate not only the origin proceeds from convicted criminal act, but also the proceeds from benefits from origin proceeds.

In order to confiscate the proceeds from crime, financial investigation must be realised. The aim of financial investigation is to discover and identify the proceeds from crime by special methods and accounting techniques. In this article the author delas with Net Worth method an Expenditure method in which the USA has the most field work experience.